

PILEGRIMSREISER

Eivind Luthen

I pilegrimenes fotspor til Nidaros

J.W. Cappelens Forlag A.S, Oslo 1992

152 sider, ISBN 82-02-13249-5

Hvert år på nytt blir det publisert bøker om Europas historie i middelalderen. Og hvert år finnes det blant disse bøkene noen som er skrevet for et stort publikum. De behandler emner som interesserer ikke bare fagfolk, men også andre. Én av disse er *I pilegrimenes fotspor til Nidaros*, skrevet av den norske historikeren Eivind Luthen og utgitt i 1992 på Cappelens Forlag. I denne boken forteller Luthen om de pilegrimene som i middelalderen søkte til domkirken i Nidaros - eller, som det heter nå for tiden - Trondheim. I denne domkirken befant det seg et skrin med de jordiske levninger av Olav Haraldsson, den norske kongen som falt ved slaget på Stiklestad, en gård i en dal nordøst for Trondheim.

Alt kort etter sin død den 29. juli 1030 fikk Olav Haraldsson helgen- og martyrglorie. Han hadde villet samle Norge til et stort, kristent rike, men i kampen for å nå dette målet ble han drept. Hans ry spredte seg over hele Norge og langt utover landets grenser. Fra Grønland i vest til Flandern i syd og Israel i øst ble det oppkalt kirker etter ham og laget avbildninger av ham, og fra nær og fjern kom pilegrimer til Nidaros for å oppsøke hans grav. Denne byen i det fjerne nord ble som en følge av dette, etter Jerusalem, Roma og Santiago de Compostela, det viktigste valfartsstedet i middelalderen.

Luthens bok om pilegrimsferdene til Nidaros er delt inn i tolv (unummererte) kapitler. Før det kommer det en innledning der forfatteren viser at det å dra på pilegrimsferd daterer tilbake til de første århundrer etter Kristi fødsel, og at det også i vår tid er vanlig: om det vitner Lourdes og for eksempel Slottsparken i Oslo, som etter kong Olav 5.s død i januar 1991, brått ble forandret til et valfartssted. I det første kapitlet forteller Luthen så hvem Olav den hellige var, og hvordan han i årene mellom 1015 og 1028 kom temmelig nær sitt mål, nemlig å samle og kristne Norge. Men til slutt blir likevel Olav slått av sine motstandere. Kapitlene to til og med fire handler om pilegrimer: Hvem var de, hvilke krefter var det som drev dem til å legge ut på ferden, hvor sov de, hvordan var de kledd? I kapittel fem til og med ni blir de viktigste rutene som pilegrimene fulgte for å komme til Nidaros, beskrevet. Over land var det for mennesker sydfra veien over Gudbrandsdalen eller Østerdalen. For

dem som kom fra Midt-Sverige eller de baltiske landene, gikk vegen over Jemtland og deretter gjennom Stjørdalen eller Verdalen. Over havet gikk den for pilegrimer fra fjerne øyer over Atlanterhavet, og for beboere i Nord- eller Sør-Norge langs kysten.

Fra tidlig vår til sent på høsten kom det pilegrimer til Nidaros. Men i slutten av juli, under den egentlige Olavsfesten, var tallet på dem størst. Denne festen - det leser vi i det tiende kapittelet - begynte natten til den 29. juli og endte på den 5. august. Høydepunktene var Olavsvaka (gammelnorsk Olafsvaka, senere forkortet til Olsok) og prosesjonen dagen etter. I kapittel elleve beskriver Luthen deretter hvorledes tallet på pilegrimer begynte å avta etter rundt år 1300. Grunnene til det var først og fremst Svartedauen, som krevde talløse ofre, og den allmenne økonomiske tilbakegangen. Etter Reformasjonen stoppet strømmen av pilegrimer nesten helt opp. Helgendyrkelse ble forbudt. Skrinet med Olav den helliges legeme ble fjernet fra domkirken, og alle utsmykninger ble tatt bort. Innerdelen av tre fikk til slutt igjen en plass i domkirken - nå i jorden under gulvet - men pilegrimer kom det ikke mer.

I det siste kapittelet "Om Olavskulten i vårt århundre" trekker forfatteren forbindelseslinjen helt ned til vår tid. Han forteller om minnemøtene som den 29. juli 1930 - ni hundre år etter slaget på Stiklestad - ble holdt i Trondheim og på Stiklestad. Siden 1930 - får vi vite - blir Olsok feiret årlig. På Stiklestad blir det oppført et friluftsskuespill som heter "Spelet om Heilag Olav". Hvert år igjen trekker dette 'spelet' mange tilskuere. Også i domkirken i Trondheim blir det oppført et historisk skuespill.

I pilegrimenes fotspor til Nidaros, slik er vår helhetsinntrykk, er blitt en verdifull bok, - en bok som er skrevet av en som har kunnskap om tingene og har levd seg inn i sitt tema. Av og til er teksten så anskuelig at leseren får følelsen av virkelig å gå i pilegrimenes fotspor. Virkningen er oppnådd også ved at forfatteren noen ganger siterer fra Sigrid Undsets middelalderromaner. Så lar han for eksempel henne ta ordet når han forteller om Olavsvaka. Den beskrivelsen som hun - i sin roman *Kristin Lavransdatter* - gir av denne nattlige festen, hadde Luthen knapt kunne gjøre bedre.

Luthen gir sin beretning ikke bare i ord, men også i bilder. Alle slags detaljer i teksten blir anskueliggjort gjennom illustrasjoner. Noen av dem er i farger, andre i svart-hvitt; noen stammer fra middelalderhåndskrifter, andre er fra vår tid; og noen få - for eksempel den fra Oslo slik som byen så ut i middelalderen - er tatt fra en modell. Videre er det noen kart som gjør det mulig for leseren å følge rutene.

Alt i alt er det lite å bemerke til denne boken. Naturligvis, den som vil, kan nok alltid finne en feil. Dessuten vil en interessert leser sannsynligvis her og der finne informasjonen for karrig. Han eller hun skulle gjerne ha hatt nærmere beskjed. Men denne leseren vet samtidig at et slikt ønske ikke er helt rettferdig. Boken er beregnet

på en bred leserkrets. Den som vil vite mer, må rådføre seg med litteraturlisten bak i boken. Så enkelt er det!